

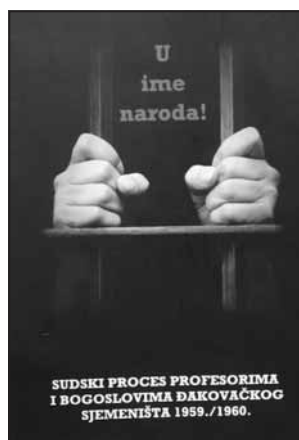
Stjepan Sršan (priredio)

U ime naroda!, Sudski proces profesorima i bogoslovima đakovačkog sjemeništa 1959./1960.

Državni arhiv u Osijeku i Đakovačko-osječka nadbiskupija i metropolija, Osijek, 2009.

Da se Crkva i komunisti, kako kod nas tako i u svijetu, nikada nisu pretjerano voljeli, uglavnom je opće poznata stvar. Njihovi međusobni odnosi uvijek su bili prožeti stanovitim nepovjerenjem koje nije proizlazilo samo iz pragmatičnih socijalnih i političkih razloga, već i iz biti njihova učenja. Komunisti su na Crkvu gledali kao na nužno zlo, pogotovo u državama u kojima su bili na vlasti, osporavajući kako njezina eshatološka opredjeljenja, tako i bilo kakvu značajniju socijalnu ulogu. Upravo zbog toga, ali ne samo zbog toga, Crkva komuniste i komunizam nikada nije niti htjela, niti mogla prihvatiti. Kada je nakon Drugoga svjetskoga rata propao pokušaj jugoslavenskih komunista da katoličku crkvu odvoje od Rima, Crkva se našla na udaru režima koji je bio posebno snažan tijekom pedesetih i šezdesetih godina prošlog stoljeća, a manifestirao se, između ostaloga, i pokretanjem sudskih procesa koji, samo da bi pojedince i crkvene institucije stigmatizirao kao neprijateljske, nisu bili lišeni „montiranih“ optužbi.

Jedan od takvih sudskih procesa – nakon sličnih vođenih u Zagrebu 1951., Rijeci 1955. i Splitu 1956. godine - pokrenut je 1959. godine i protiv đakovačkih svećenika i bogoslova. Glavno optužujuć na tom procesu bio je tada duhovnik i odgojitelj sjemeništaraca vlč. Ćiril Kos, a osim njega, optužba je podignuta i protiv Ivana Kopačića, Marinka Prepunića, Hrvoja Gaše, Ivice Mrše, Ante Bajića, Zvonka Petrovića, Boška Radielovića i Petra Šokćevića. Svi oni bili su optuženi i proglašeni krivima što su tijekom 50-ih godina, u različitim prilikama, na predavanjima, konferencijama, u propovijedima, neformalnim razgovorima i na druge načine navodno glorificirali Nezavisnu Državu Hrvatsku, odnosno doveli u pitanje tekovine NOB-a i socijalistički poredak.

Nakon uvodnih riječi nadbiskupa dr. Marina Srakića i dr. Stjepana Sršana, priređivača izvorne građe bitne za valorizaciju ovoga sudskog procesa i ujedno jednog od sjemeništara privođenih na saslušanja povodom sudskog procesa profesorima i bogoslovima Đakovačkog sjemeništa, uslijedilo je nizanje dokumenata vezanih za istražni postupak, glavnu raspravu, presude, Žalbeni postupak i izvršenje kazni zatvora. Za analitičara spomenutih zbivanja, nema sumnje, svi objavljeni dokumenti od velikog su značaja, ali za čitanje baš i ne uvijek previše interesantni. Među zapisima koji se odnose na istražni postupak dominiraju činovnički sročene fraze i ideološki klišeji kako u naredbama, zapisnicima i rješenjima, tako i obrazloženjima.

Intrigantniji dio dokumenata svakako je onaj koji se odnosi na glavnu raspravu. Nakon što je javni tužilac pročitao optužnice riječ su dobili okrivljeni, svaki pojedinačno, i uglavnom tvrdili kako nisu počinili ono zašto ih se optužuje. Indikativno je da su svećenici vrlo često započinjali svoju obranu na pojedine točke optužnice konstatacijom: „Istina je, ali...“. Upravo takav način obrane samo je dokaz više da su optužbe uglavnom temeljene na poluistinama koje su služile za više ili manje spretno konstruiranih teza o subverzivnom djelovanju svakog od optuženih. Takve teze optužbe osnažene su sa nekoliko iskaza svjedoka, uglavnom bivših studenata bogoslovije, što je sudu bilo dovoljno da donese presudu kojom sve optužene proglašava krivima i osuđuje na dugogodišnje kazne zatvora. Ćirila Kosa na 7, Ivana Kopića i Hrvoja Gašu na 6, Ivana Mršu i Zvonka Petrovića na 4, Boška Radielovića na 3 i Petra Šokčevića i Antu Bajića na 2 godine i 6 mjeseci strogog zatvora.

Nakon iznošenja građe u kojoj su se obrazlagale presude, slijedio je blok Žalbi i molbi optuženih, odnosno njihovih opunomoćenih predstavnika. Te Žalbe bile su - a riječ je gotovo isključivo o Žalbama, samo u jednom slučaju radilo se o molbi za pomilovanje - napisane stručno i nadasve uvjerljivo, no ipak, i kao takve, nisu bili dovoljne da se neki od optuženika oslobode svake odgovornosti. Vrhovni sud Narodne Republike Hrvatske smanjio je izrečene kazne Okružnog suda u Osijeku prvooptuženom Ćirilu Kosu sa 7 na 5 godina strogog zatvora, Ivanu Kopiću i Hrvoju Gaši sa 6 na 4 godine i 6 mjeseci, Ivici Mrši i Zvonku Petroviću sa 4 na 2 godine i 6 mjeseci, Bošku Radieloviću sa 3 na godinu i 6 mjeseci, te Petru Šokčeviću sa 2 godine i 6 mjeseci na godinu dana strogog zatvora. Žalba Ante Bajića nije usvojena.

Svi optuženi upućeni su na izdržavanje kazne u KPD Stara Gradiška odakle su amnestirani i pušteni iz zatvora već tijekom 1961., a najkasnije do travnja 1962. godine.

Zbirka dokumenata o suđenju profesorima i bogoslovima đakovačkog sjemeništa dragocjen je prilog istraživanju ne samo odnosa države i katoličke crkve sredinom prošlog stoljeća, već uopće stanja u društvu generiranog jednopartijskim državnim ustrojstvom i njemu podređenoj sudskoj vlasti. Dokumenti ukoričeni u knjigu *U ime naroda* danas se čuvaju u Državnom arhivu u Osijeku i čine svakako najveći dio sačuvane građe o suđenju đakovačkoj skupini svećenika i bogoslova tijekom 1959. i 1960. godine, ali ne i cjelokupnu građu. Jedan njen dio pohranjen je u Zagrebu, dok je drugi, ne manje važan, u vlasništvu prijatelja i rodbine osuđenih. Njihovo eventualno objavljivanje zasigurno ne bi bitno pridonijelo drugačijem viđenju samog sudskog procesa, ali bi ga vjerojatno učinilo još cjelovitijim i pouzdanijim indikatorom onovremenih (ne)prilika.

Borislav Bijelić